

Magyarics Tamás

Vissza a kezdetekhez?

Az Egyesült Államokban a 2008-as esztendő az elnökválasztás, illetve az erre való felkészülés éve. A kampánykezdet, az elnökjelöltek bemutatkozásának időszaka kiváló alkalom arra, hogy leltárt készítsünk azokról a kül- és biztonságpolitikai kihívásokról, melyekkel a leköszönő Bush-kormányzatnak az utolsó évében szembe kell néznie, s melyek valószínűleg jellemezni fogják az új amerikai vezetés globális stratégiai elképzeléseit 2009-ben is, bármilyen színezetű legyen is az a novemberi választásokat követően.

A Bush-kormányzat 2001-ben azzal a szándékkal lépett hivatalba, hogy szakít az előző demokrata adminisztráció „liberális internacionalizmusával”, ami a republikánusok szerint esetenként azt jelentette, hogy a nemzeti érdekeket figyelmen kívül hagyva vállalnak nemzetközi kötelezettségeket és nemzetépítést. A tisztábban realista külpolitikai gyakorlathoz való visszatérést azonban 2001. szeptember 11-e megakasztotta.

Az adminisztráció „keményvonalasai” az alkalmat megragadva kísérletet tettek arra, hogy az Egyesült Államok nemzetbiztonsága szempontjából az egyik legkritikusabb térségben – a tágabb Közel-Keleten – Washington érdekeinek megfelelően rendezzék át az erőviszonyokat. Kezdetben az erőfeszítések nemzetépítési törekvésekkel is párosultak, de ezek kudarca után az adminisztrációban ismét a realista külpolitika hívei kerekedtek felül, s az amerikai célok középpontjába a stabilitás került. Így, kiragadott példaként, utalni lehet a szunnitákkal folytatott együttműködésre Irakban, vagy arra, hogy immár nem kéri hivatalosan számon a szaúd-arábiai és egyiptomi vezetésen a demokratikus játékszabályokat. Pakisztán esetében a

Binazír Bhutto halála utáni helyzetben a demokrata párti amerikai elnökjelöltek jobbra a demokratikus átalakulásban látják biztosítva az ország stabilitását, míg a republikánus párti jelöltek többsége azt hangsúlyozza, hogy Pakisztánban nincsenek hagyományai a nyugati értelemben vett demokráciának, s amennyiben a hadsereg képes és hajlandó biztosítani a tömegpusztító fegyverek ellenőrzését és a nemzetközi terrorizmus elleni együttműködést, akkor akár egy katonai kormánnyal is szorosan együtt kell működni.

Más jelek is arra mutatnak, hogy 2008 elképzelhetően az említett kezdetekhez való visszatérés éve lesz. George W. Bush 2001 elején szerény és multilaterális külpolitikát ígért, amelyet a neokonzervatívoknak nevezett politikusok és tanácsadók az arrogancia és az unilaterális irányába térítettek el. A republikánus kormányzatnak azonban az évek során be kellett látnia, hogy az Egyesült Államok nem „hiperhatalom”, amely a világban jelentkező válságokat egymaga is meg tudja oldani. Sőt, Washington regionális problémákat sem képes már egyedül kezelni. Afganisztánban például a kezdeti *thanks, but no*

thanks („köszönjük a felajánlott segítséget, de inkább ne”) álláspontot felváltotta a NATO-szövetségesek körüludvarlása, vagy a szoros együttműködés az EU-3-akkal (az Egyesült Királysággal, Franciaországgal és Németországgal) az iráni nukleáris program kapcsán.

Az Egyesült Államok fegyveres erői – a légierőt kivéve – a teljesítőkéességük felső határán járnak. Az ország potenciálisan törékeny gazdasági helyzetbe került (jelentős mértékű energiafüggés, ikerdeficit, a másodlagos jelzáloghitelek válsága, egyre nehezebben finanszírozható ellátórendszerek stb.).

A lakosság megosztottsága a 2000-es vitatott elnökválasztás óta megmaradt, így nehéz bármiben olyan belpolitikai konszenzust kialakítani, amely a közvélemény többségének a támogatását bírná. 2008 ráadásul elnök- és kongresszusi választási év, amikor a belpolitikai hangulat szükségszerűen felforrósodik. Sőt – legalábbis az előválasztások lezárulásáig, vagy akár még a nyár végén tartandó elnökjelölő konvenciókig – a választóvonal csak élesebbé válik, hiszen a jelölteknek a választásoknak ebben a szakaszában elsősorban a törzsszavazókat kell megnyerniük, azaz a demokratáknak a baloldalt (az amerikai értelemben vett liberálisokat), a republikánusoknak pedig a jobboldalt (a konzervatívokat).

Meg kell azonban jegyezni, hogy az amerikai külpolitikai felfogások általában véve az európaiakétól jobbra találhatók. Akár az a kijelentés is megkövült, hogy még az amerikai baloldal külpolitikai elképzelései is jobbra állnak az európai jobboldalétól. A demokraták is sokkal hajlamosabbak az unilaterálisra és például az erő alkalmazására, mint szinte bármelyik európai politikai tömörülés. Röviden szólva tehát jelentős tartalmi válto-

zás még egy demokrata elnök esetében sem várható. Stílusbeli annál inkább.

A hatalom korlátai

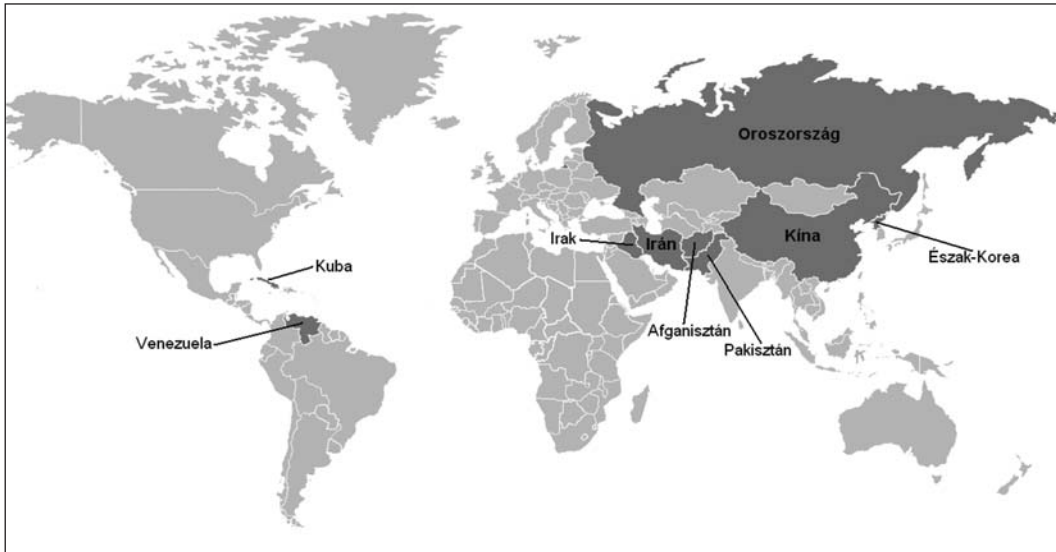
Mi az a tartalom, amely 2008-ban a Bush-kormányzat utolsó évében várható, s amely valószínűleg jellemezni fogja egy bármilyen színezetű amerikai vezetés globális stratégiai elképzeléseit 2009-ben is?

Ha az Egyesült Államok nem hiperhatalom, hanem legfeljebb globális hegemon, akkor az a megállapítás is igaz, hogy nem tudja a világra rákényszeríteni az akaratát. Ebből következik, hogy a nemzetközi életben el kell fogadnia mások játékszabályait is. Ez nagyfokú rugalmasságot kíván.

Jelen pillanatban az USA legfontosabb partnere, az Európai Unió – a cooperi terminológiával élve – posztmodern hatalmi központ, amely egyre kevésbé támaszkodik az erő úgynevezett kemény attribútumaira. Azaz az Európai Unióval közösen folytatott politika „puha” eszközökkel valósítható meg, amelyeknek a fontosságára Robert Gates védelmi miniszter is egyre gyakrabban hívja fel a figyelmet.

Az Egyesült Államok két legfőbb riválisa, Kína és Oroszország, majdnem klasszikusnak mondható erőegyensúlyi politikát, azaz egy ideológia- és értékmentes realista külpolitikát. Mindkét ország esetében az Egyesült Államok ellensúlyozása a prioritás – elsődlegesen közvetett úton, mert jelen pillanatban mindkettő egydimenziós hatalomnak minősíthető.

Végül, az Egyesült Államoknak a válságövezetekben Iraktól kezdve Afganisztánon át Pakisztánig premodern, vallási és törzsi ellentétektől szabdaltsággal van dolga, ahol nem a fegyveres erők vagy a gazdasági menedzserek, hanem – némi túlzással – az antropológusok

tehetik a legtöbbet az amerikai érdekek előmozdításáért.

A kockázatok határai

Az Egyesült Államok abból a szempontból egyedi, hogy globális jelenléttel rendelkezik, ám kizárólagos dominanciára csak kevés térségben törekedhet.

Ezek között szerepel Közép-Amerika és a Karib-tenger térsége. Ezekben a régiókban biztonsági fenyegetés nem létezik. Kuba megszűnt azzá lenni az 1980-as évek végén az európai kommunista rendszerek összeomlásával. A *fidelismo* is a végórát éli a szigetországban, és bár egy időre Raúl Castro prolongálhatja a jelenlegi rendszert, Washingtonnak már egy átmeneti gazdasági és politikai állapotban lévő Kubára kell készülnie.

A térségben a *chavezizmus* terjedése jelenthet potenciális kihívást az Egyesült Államok számára. A kérdés két okból éleződött ki: egyrészt a Bush-adminisztráció elhanyagolta ezt a régiót, másrészt a magas olajárak lehetőséget adnak az energi-

ában gazdag, baloldali vezetésű latin-amerikai országoknak arra, hogy megpróbálják exportálni ideológiájukat. Az energiatülség csökkentése tehát ebből a szempontból is stratégiai érdek Washington számára, és valószínűnek látszik, hogy az elvileg az 1980-as évek óta érvényben lévő, az energiatülség csökkentését célzó törvényeknek, illetve az ilyen célból hozott újabbaknak érvényt fognak szerezni a washingtoni kormányok.

Az energiatülség kérdése az egyik olyan globális biztonsági kockázat, amelyet mindenképpen kezelniük kell az amerikai döntéshozóknak a közeljövőben. Az Egyesült Államok a világ legnagyobb energiatülségese és olajimportőre. Az olajárak az utóbbi időben rendkívüli mértékben nőttek, az amerikai nemzetbiztonságra gyakorolt hatásukat csak felsorolásszerűen az alábbiakban lehet összefoglalni:

- a magas olajárak sok területen csökkentik az amerikai versenyképességet;
- egyes olajexportőrök (pl. Irán) veszélyeztethetik a dollár, mint valutatartalék szerepét;
- a magas olajárak lehetővé teszik egyes petrolállamoknak, így Oroszországnak és

Venezuelának, hogy az Egyesült Államok nemzetközi pozícióit veszélyeztető politikájukat finanszírozni tudják;

- a magas olajárakból származó bevétel egy része különböző csatornákon a nemzetközi terrorizmus támogatóinak kezébe kerülhet, és ilyen módon erősítheti az Egyesült Államokkal szemben álló nem állami szereplők helyzetét.

Továbbá, a világ fosszilis energiatartalékainak döntő része politikailag instabil régiókban található, és Washington a saját, valamint stratégiai szövetségesei zavartalan energiaellátásának biztosítására esetenként katonai erőt kénytelen használni, aminek a politikai és gazdasági következményeit azután nagyon nehezen lehet kezelni.

A kérdés összefügg a káros anyagok kibocsátásával kapcsolatos vitával is. Az amerikai álláspontban változás tapasztalható: a Bush-adminisztráció a nemzetközi együttműködés felé mozdult el, s 2009-től egy esetleges demokrata elnök még tovább léphet ebben az ügyben. Meg kell ugyanakkor jegyezni, hogy a demokrata párti politikusok protekcionistább gazdasági nézeteket vallanak, mint republikánus társaik, s a gazdasági szempontokat erőteljesebben érvényesíthetik az ökológiaiakkal szemben.

Irántól Iránig

Az amerikai globális biztonságpolitikában ugyancsak előkelő helyen szerepel a tömegpusztító fegyverek (*Weapons of Mass Destruction – WMD*) elterjedésének megakadályozása. Ebben a kérdéskörben három ügy szerepel a napirenden.

Első helyen az iráni nukleáris program említhető. Az amerikaiak ennek a programnak három fázisa: a megfelelő hasadóanyagok előállítása („urándúsítás”), a rakéte technológia fejlesztése, valamint a nukleá-

ris robbanófejek készítése miatt aggódnak. A 2007 decemberében nyilvánosságra hozott és nagy vitát kiváltó Nemzeti Hírszerzési Értékelés (*National Intelligence Estimate – NIE*) szerint Irán nagyjából 2009 végére lesz képes elegendő mennyiségben nukleáris fegyverben felhasználható hasadóanyagot előállítani, 2010–2015 között pedig a nukleáris robbanófejek is elkészülhetnek. Mivel Irán aránylag fejlett rakéte technológiával rendelkezik, legkésőbb középtávon beléphet a nukleáris hatalmak sorába. Az igazi veszélyt nem az jelenti, hogy Teherán esetleg különböző csoportok kezébe juttassa át a nukleáris fegyvereket (az Egyesült Államok és Izrael komoly figyelmeztetésben részesítette az iráni vezetést), hanem az, hogy az atomsorompó-szerződés (*Non-proliferation Treaty, NPT*) elveszíti minden jelentőségét. E tágabb közel-keleti gát átszakadásával hirtelen megnőhet a nukleáris ambíciókkal rendelkező államok száma (az első körben Törökországot, Egyiptomot és Szaúd-Arábiát lehet megemlíteni). Jelen pillanatban sem az elnök, sem pedig egyik komolyabb eséllyel pályázó elnökjelölt nem zárja ki a katonai erő alkalmazását annak érdekében, hogy megakadályozzák Iránt nukleáris fegyverek építésében. Annak ellenére, hogy George W. Bush vagy Richard Cheney egy időben nagyon harcias hangot ütött meg, valószínűtlennek tűnik, különösen az NIE-jelentés után, hogy utolsó hivatali évében az elnök egy olyan katonai akcióba kezdene, amely súlyos örökségként maradna az utódjára. Az ilyen akciónak a technikai megvalósítása is jelentős akadályokba ütközne: szinte teljesen kizárt a szárazföldi akció az amerikai fegyveres erők túlterheltsége miatt. Az iráni nukleáris létesítmények szét vannak szórva, és közülük sok mélyen a föld alá rejtve működik, így erősen kérdéses, hogy kizárólag légitámadásokkal komolyabb mértékben visszavethető lenne Te-

herán nukleáris programja. Egy katonai akció politikai és gazdasági következményei pedig egyenesen beláthatatlanok, kezdve a Hormuzi-szoros elaknásításától a több száz dolláros hordónkénti olajárakon át egészen a világ számos pontján célponttá váló amerikai katonai és polgári létesítmények és személyek veszélyeztetéséig.

A második helyen a rakétavédelem kérdése említhető. Ronald Reagan óta első sorban a republikánus elnökök támogatják a ballisztikus rakétavédelmi programot. A jelenlegi technológiai szint mellett egy megbízhatóan működő rendszer (jelen pillanatban erről még nem beszélhetünk) egy aránylag kis számú támadó rakéta ellen nyújt védelmet, azaz csak az olyan lator államokkal szemben, mint Észak-Korea, vagy – potenciálisan pár éven belül – Irán. A honi rakétavédelmi programnak (*National Missile Defense – NMD*) egyik célja pontosan az, hogy az érték-haszon elve alapján feleslegessé tegyék más államok számára, hogy ballisztikus nukleáris fegyvereket fejlesszenek. A Bush-adminisztráció elkötelezett a rakétavédelmi rendszer elemeinek fejlesztése és telepítése mellett, noha a demokrata többségű Kongresszus kisebb összegeket hagyott jóvá a programokra. Azonban téves következtetés lenne ebből azt levonni, hogy egy demokrata adminisztráció felfüggesztené – vagy akár törölné – ezeket a programokat.

Ennek a rendszernek jelen pillanatban legtöbbet vitatott eleme a Csehországba telepítendő radarrendszer, és a Lengyelországba telepítendő tíz elfogórakéta-kilövő. Washington a hivatalos indoklás szerint egy Iránból kiinduló támadás semlegesítésére telepítené őket. Bár sokan vitatják a telepítés technikai igazolását (azt, hogy a potenciális iráni ballisztikus rakéták röppályája érintené a közép-európai térséget, amennyiben azok az Egyesült Államok területét

kívánnák elérni), az egyéb stratégiai és politikai megfontolások indokolhatóvá teszik az amerikai törekvéseket. A radarállomás egyrészt mélyen „belátna” orosz területre, másrészt a két érintett telepítési ország biztonságpolitikája még szorosabban kötődne az Egyesült Államokhoz, ami az amerikai pozíciók javulását jelentené Közép-Kelet-Európában – akkor, amikor Moszkva is egyre nagyobb figyelmet szentel a térségnek. Bush elnök levetkőzte kezdeti – naivnak tűnő – rokonszenvét Vlagyimir Putyin iránt, s a

Az USA-ban a ballisztikus rakéták elleni védelem az 1983-ban meghirdetett *hadászati védelmi kezdeményezéssel (Strategic Defense Initiative – SDI)* vett fordulatot. Ekkor az addigi, alapvetően támadó, elrettentő jellegű stratégiát az USA technológiai fölényére alapozott, döntően védelmi jellegű stratégia váltotta fel, amelynek a központi eleme a *ballisztikus rakéták elleni védelem (Ballistic Missile Defense – BMD)* lett. Az USA kapcsán két, viszonylag önálló, de akár szerves egészként is értékelhető rendszerről lehet beszélni. Az egyik az észak-amerikai kontinens oltalmazását szolgáló *honi rakétavédelem (National Missile Defense – NMD)* rendszere, a másik a világ más területein lévő amerikai csapatok és érdekeltségek, valamint a szövetséges országok oltalmazását ellátó *hadszíntéri rakétavédelem (Theater Missile Defense – TMD)* rendszere. A *hadszíntéri rakétavédelem tulajdonképpen nem más, mint a honi rakétavédelem kiterjesztése, a „rakétavédelmi ernityő” mobilizálása a hadszínterek, illetve szövetségesek fölé.* Amerikai szakértők szerint egyre nagyobb a valószínűsége a két rendszer együttes alkalmazásának. Valószínűleg éppen ezért az amerikai védelmi minisztérium 2001-ben megváltoztatta az addig alkalmazott terminológiát, s a honi és hadszíntéri jelzők helyett a rakétavédelmi rendszereket aszerint jelölik, hogy a támadó rakétákat röppályájuknak mely szakaszán képesek megsemmisíteni. Ennek megfelelően megkülönböztetnek gyorsítási fázisban, középső fázisban és visszatérő fázisban megsemmisítő rakétavédelmi rendszereket. A NATO továbbra is a hadszíntéri rakétavédelmi rendszer kifejlesztését alkalmazza.

vezető elnökjelöltek is kritikusan viszonyulnak Oroszországhoz. Igaz viszont az is, hogy egy sor kérdésben (a tömegpusztító fegyverek elterjedésének megakadályozása, Irán, a nemzetközi terrorizmus elleni küzdelem, a világ energiaellátásának biztosítása stb.) az orosz együttműködés feltételül szükséges.

Amennyiben a jelenlegi tendenciák folytatódnak, pragmatikus, illúziómentes, érdekalapú amerikai–orosz viszony prognosztizálható a közeljövőben.

Egy ilyen együttműködésnek a sarokpontjai az alábbiak lehetnek:

- az orosz tömegpusztító fegyverek távoltartása a terroristáktól;
- annak megakadályozása, hogy terroristák menedéket találjanak a kaukázusi és a közép-ázsiai országokban;
- nyílt hozzáférés biztosítása a kaukázusi és a közép-ázsiai energiaforrásokhoz (ebben Moszkva ellenérdekelte);
- és végül konfliktusok kirobbanásának megakadályozása a kaukázusi és közép-ázsiai térségben.

A Kína-szindróma

A harmadik neuralgikus pont az észak-koreai nukleáris program, illetve ezzel kapcsolatban a távol-keleti erőviszonyok alakulása. A hatoldalú tárgyalások a jelek szerint – legalábbis átmenetileg – eredményre vezettek. A Bush-kormányzat itt is visszatért a kiindulóponthoz, azaz a már a Clinton-kormányzat alatt is érvényben lévő „élelmet, energiát a nukleáris programért” elvéhez. Az amerikai kormányok hathatós segítséget kaptak Kínától az észak-koreai kérdés (átmeneti?) rendezésében. Pekingnek nem érdeke egy proliferációs láncolat beindulása a térségben, és nem érdeke a még markánsabb amerikai katonai jelenlét a Távol-

Keleten, noha ennek Kína szempontjából megvan az az előnye, hogy legveszélyesebbnek tartott regionális vetélytársa, Japán az amerikai védőernyő alatt még mindig viszonylag keveset költ védelmi kiadásokra (bár ez az összeg is közel háromszorosra a Kína által hivatalosan ilyen célokra fordított kiadásoknak). Észak-Korea fontossága abban is tetten érhető, hogy a multilaterális/regionális tárgyalások modellértékűek lehetnek más, nukleáris célokat déledgető államokkal való tárgyalások során.

Az energiafüggőség és a tömegpusztító fegyverek mellett a nemzetközi terrorizmus jelenti a legnagyobb veszélyt az amerikai nemzetbiztonságra. A Bush-adminisztráció ezen a téren is jelentősnek mondható változtatásokat hajtott végre, amelyek – ha nem történik valamilyen váratlan esemény – a Fehér Ház 2008-as politikáját is jellemezni fogják. A jelenlegi republikánus kormányzat – okulva az első elnöki ciklus balfogatásain („aki nincs velünk, az ellenünk van”, „kereszties hadjárat”; unilateralizmus; a „puha” hatalom elhanyagolása) – jelenleg sokkal pragmatikusabb és józanabb terrorizmusellenes politikát folytat, mint korábban. Egyrészt NATO-szövetségeseit a korábbinál nagyobb mértékben vonja be (Afganisztán), másrészt megpróbál akár átmeneti szövetségeseket is találni az „ellenségem ellensége a barátom” elve alapján: példa erre az al-Káidával szemben álló szunnitákkal való párbeszéd és együttműködés Irakban.

Hidegháborús párhuzamokat keresve a „fellazítás” politikája juthat az ember eszébe, amikor Washington elsősorban a kommunistákkal szemben álló baloldali erőket támogatta a baloldal megosztása érdekében. Így az amerikai adminisztráció nagy erőfeszítéseket tesz az al-Káida radikális iszlámista akcionizmusát ellenző muzulmánok megnyerésére. Ennek egyik eszköze le-

het a gazdasági növekedés beindítása Irakban és másutt is. Jelen pillanatban azonban az erre 2002-ben létrehozott Millenniumi Kihívások Számla (*Millennium Challenge Account – MCA*) és a Közel-keleti Partnerségi Kezdeményezés (*Middle East Partnership Initiative – MEPI*) a kívánatosnál sokkal kisebb összegekkel gazdálkodik, s bár az elv jónak tűnik, a gyakorlati megvalósítás kívánnivalókat hagy maga után.

A terrorizmus elleni küzdelemben a jelek szerint Washingtonnak fel kellett adnia „demokrácia-projektjét”: a politikai-katonai stabilitás fontosabbnak és megvalósíthatóbbnak tűnik a „nemzetépítésnél”, hiszen ez utóbbi általános elvnek megfelel, de a gyakorlatban is mindenhol eredményesen alkalmazható politikának annál kevésbé.

A Bush-kormányzat az izraeli–palesztin kérdés rendezését is napirendre tűzte újabban, a korábbi stratégiát („Bagdadon át Jeruzsálemben/Ramallahba”) felülvizsgálva. A kérdést ugyanis nem lehet elszigetelni Irán problémájától (többek között a Hezbollah miatt), ráadásul legutóbbi üzenetében Ajman az-Zaváhiri, az al-Káida állítólagos második számú vezetője is azt hangsúlyozta, hogy egy Izrael elleni „dzsihád” egyesítheti az összes muszlimot Marokkótól Indonéziáig. Más szavakkal, az izraeli–palesztin kérdést a jelek szerint a republikánus kormányzat jobban beágyazta a nemzetközi terrorizmus elleni harcba, s visszaemlékezve Bill Clinton ismételt kísérleteire ezen a téren, a következő időszakban várhatóan marad az amerikai aktivitás a közel-keleti rendezés elősegítésére. A demokrata elnökjelöltek általában jobban hajlanak arra hogy, regionális keretbe helyezzék a kérdést, de a jelenlegi adminisztráció is tett néhány lépést ebbe az irányba.

Végül meg kell említeni még egy összefüggést: az amerikai elnök- és kongresszusi választásokat nyilvánvalóan külső

erők is megpróbálják befolyásolni. A kérdés az, hogy a nemzetközi terrorizmus egyik vagy másik szervezete a 2008. novemberi választások előtt nem hajt-e végre „látványosabb” akciót, amelynek egyik potenciális célja az amerikai választók befolyásolása lehet.

Jelen pillanatban nehéz eldönteni, hogy ilyen hipotetikus esetben az amerikaiak többsége a republikánusok terrorizmuseellenes harcának kudarcát látná, vagy arra a következtetésre jutna, hogy a nemzetbiztonsági kérdésekben határozottabb (általában republikánus) politikus kell az ország élére.

Hétköznapi globalizmus

Az amerikai kül- és biztonságpolitika mindennapi problémái közül egyértelműen Irak, Afganisztán és Pakisztán emelkedik ki.

Irakban lehetőség nyílt Washington számára, hogy haladást érjen el több fontos területen is. Ezek közül az egyik legjelentősebb az, hogy Irak szomszédjai közül egyre többen hajlanak arra, hogy Washingtonnal közösen keressék a kiutat a jelenlegi helyzetből. Az USA veszített ugyan korábbi befolyásából a térségben, de még mindig a legerősebb külső hatalom – méghozzá olyan, amely nélkül, vagy amelynek ellenére napjainkban semmiféle tartós rendezés nem képzelhető el. Így Szíria hajlandó erőteljesebb lépéseket tenni az al-Káida tevékenységének megfékezésére, és Irán is megfontoltabbnak látszik az ellenállók segítségével. Az ENSZ is aktívabbá vált Irakban. Irakon belül az elszett „Baasz-talanítási” politikát az elképzelések szerint megváltoztatják, és lehetőséget adnak a volt állampárti tisztviselőknek, hogy újra állást vállaljanak, illetve nyugdíjat fizetnek a Szaddám Huszein alatt szol-

gáló hivatalnokoknak is. Tárgyalnak egy új választási törvényről is, amely több lehetőséget adna a tartományoknak, s így jobban érdekeltté tenné a szunnitákat a politikai folyamatokban való részvételben, (a 2005. januári választásokat) túlnyomó többségben bojkottálták.

Ám a helyzet nem ad okot egyértelmű optimizmusra: a síta közösségen belül az utóbbi időben kiéleződtek az ellentétek, márpedig nélkülük tartós politikai rendezésre nincs kilátás.

A David Petraeus tábornok nevével fémjelzett új stratégia eddig sikeresnek bizonyult. Az eddiginél sokkal kevesebb erőszakos cselekedetet hajtanak végre ugyan, de a napi több tucat áldozat még nem nevezhető normális állapotnak. A további kérdés az, hogy mi történik akkor, ha az amerikai csapatcsökkentések elkezdődnek. Petraeus tábornok szerint erre 2008 tavaszától kerülhet sor. Az amerikai katonai jelenlét Irakban, legalábbis középtávon, eldöntött ténynek látszik. Az elnökjelöltek még a Demokrata Párton belül is tartós amerikai katonai jelenléttel számolnak a térségben, inkább a részletekről folyik vita.

Afganisztánt Irak az utóbbi években háttérbe szorította, és az amerikai hadsereg mindössze „könnyű lábnyomot” (*light footprint*) hagyott az országban. Ennek a kudarca az amerikai stratégia megváltoztatására készítette a vezetést. Egyrészt nagyobb harci erejű amerikai katonai kontingens került a közép-ázsiai országba, másrészt Washington komoly nyomást fejtett ki NATO-szövetségeseire, hogy vállaljanak nagyobb szerepet Afganisztánban. Harmadrészt előtérbe került az afganisztáni biztonsági erők képzése, az infrastruktúra kiépítése és a kormányzati munka javítása. Ráadásul Afganisztánban a biztonsági kihívásokat nem csupán a tálib harcosok jelentik, hanem a szövetségeseikkel való együtt-

működés szervezése is. A Nemzetközi Biztonsági Közreműködő Erők (*International Security Assistance Force – ISAF*) és az amerikai Többnemzeti Összhaderőnemi Harci Kötelék 82 (*Combined Joint Task Force–82 – CJTF–82*) külön parancsnokság alatt áll, bár javított a helyzeten, hogy Dan McNeill amerikai tábornokot nevezték ki az ISAF élére. Jelen pillanatban szó van még Paddy Ashdown brit politikus új ENSZ-főmegbízottá való kinevezéséről. Ő már komoly tapasztalatokat szerzett hasonló feladatkörben Bosznia-Hercegovinában, s várható, hogy hivatalba lépését követően megnő a nemzetközi erők hatása a mindennapi életre.

A belső ellenállók mellett a legnagyobb biztonságpolitikai kihívást a korrupció és a kábítószer-termelés, illetve -kereskedelem jelenti. Az utóbbi jelentőségét jelzi, hogy a világ ópiumtartalmú kábítószerének 92 százaléka az afganisztáni máktermesztésből származik. Ebben a kérdésben a dilemmát az jelenti, hogy a máktermés megsemmisítésével szinte lehetetlenné teszik a lakosság többségének megélhetését.

2008-ban egyfelől valószínűleg folytatódik a jelenlegi, korlátozottan sikeres taktika, azaz délen a tálibok elleni fegyveres harc, míg az ország többi részén elsősorban a „nemzetépítés”.

Afganisztán feltehetően felértékelődik Washington számára – Pakisztán miatt.

Nagyon valószínűnek látszik, hogy 2008-ban – és még talán azután is – Pakisztán fogja a legtöbb fejfájást okozni az Egyesült Államok vezetőinek. Pakisztán az egyetlen nukleáris fegyverekkel rendelkező muszlim ország. Politikailag rendkívül instabil (a közelmúlt vezetői közül Zúlfikar Ali Bhuttót kivégezték, Zia ul-Hakk gyanús körülmények között repülőgép-szerencsétlenség áldozata lett, Binazír Bhuttót kétszer is száműzték, majd 2007 decemberében meggyilkol-

ták, Naváz Sarífort katonai puccsal buktatták meg), az országban a stabilitást a hadsereg biztosítja. Titkosszolgálatja ugyan együttműködik a nyugati országokéval, de általános vélekedés szerint kapcsolatokat tart fent a tálibokkal, és talán az al-Káidával is. Egyik tudósa, Aba ul-Kadír Khan egyfajta nukleáris „bazárt” működtetett, és máig nem tudni, kiknek és milyen atomtitkokat adott át. Az ország folyamatosan konfliktusban áll Indiával Kasmír miatt. A sort még tovább lehetne folytatni.

Mindennek ellenére Washingtonnak minden ideológiai és erkölcsi megfontolást félretéve együtt kellett működnie Iszlámábáddal, és erőegyensúlyi megfontolások miatt a jövőben is ezt kell tennie. Pakisztán együttműködése Washington számára nélkülözhetetlen az afganisztáni rendezéshez, a nemzetközi terrorizmus elleni küzdelemhez, és – adott esetben – egy Irán elleni katonai fellépéshez is. A Bush-kormányzat eddig pragmatikus politikát folytatott Pakisztánnal, és úgy tűnik, hogy 2008-ban is a stabilitás áll majd a középpontban. Konkrétabban: Parváz Musarrafból látják a republikánusok a biztosítékot arra, hogy Pakisztán továbbra is segíti az Egyesült Államokat. A demokraták elsődleges gondja is az, hogy a nukleáris fegyverek megbízható kezekben maradjanak (értsd: a katonaság továbbra is meghatározó szerepet töltsön be), mindössze a szinte semmilyen eséllyel nem rendelkező Bill Richardson új-mexikói kormányzó szólitáná fel Musarrafort a távozásra, és szünteté meg a pakisztáni rezsim pénzügyi támogatását, amelynek összege az utóbbi öt évben körülbelül tíz milliárd dollárra rúgott.

A Bush-kormányzat pakisztáni politikájában a csapda ott rejlik, hogy a stabilitás előtérbe helyezésével elidegenítheti, demoralizálhatja a középutas elemeket, aminek az egyik következménye a szélsőségesek megerősödése lehet.

Stratégiai értelemben az Egyesült Államok globális pozícióit a legnagyobb eséllyel már most is Kína veszélyezteti. John McCain szenátor és republikánus párti elnökjelölt Kínát „az első számú biztonsági problémának” nevezte. Washington már a hidegháború alatt kétoldalú katonai szövetségekkel és az előretolt katonai jelenléttel próbálta Peking regionális befolyását ellensúlyozni. Ehhez egy harmadik elem járult az utóbbi években: egyes kulcsfontosságú ázsiai országok – például Japán, India, Indonézia és Vietnam – gazdasági és politikai felemelkedésének támogatása. Az amerikai stratégia nem Kína általános feltartóztatására irányul, hanem Peking regionális hegemónisztikus törekvéseinek gyengítésére és az Egyesült Államok ázsiai szerepének megtartására.

Japán esetében az amerikai támogatás a távol-keleti szigetország „normalizálását” jelenti, azaz Tokió pacifista alkotmányának megváltoztatását és a japánok meggyőzését, hogy nagyobb és aktívabb szerepet vállaljanak a nemzetközi élet konfliktusainak megoldásában. Regionálisan a legfontosabb biztonságpolitikai kezdeményezés egy trilaterális stratégiai párbeszéd (*Trilateral Strategic Dialogue – TSD*) kiépítése Ausztráliával és Japánnal, amely – Condoleezza Rice szavaival – Kínára koncentrál, mert az „negatív erő” a térségben. Továbbá, a rigai csúcson (2006) elfogadott elv alapján a NATO növeli az interoperabilitást és a közös tervezést Ausztráliával, Dél-Koreával, Japánnal és Új-Zélanddal a „demokratikus biztonság” jegyében. Ezenkívül Japánnal közösen fejleszt az Egyesült Államok egy hadszíntéri rakétavédelmi rendszert és közösen tettek hitet Tajvan biztonságának megőrzése mellett is.

India felé a Bush-adminisztráció jelentős nyitást hajtott végre, amikor a két ország megállapodást kötött a nukleáris energia bé-

kés felhasználására. Egy tíz évre szóló védelmi együttműködés is létrejött, amely a közös hadgyakorlatoktól a kiképzésen keresztül a technológiatranszferig számos területre terjed ki. Az amerikai és indiai érdekek sok kulcsfontosságú területen esnek egybe – elég Kínát, a nemzetközi terrorizmust és a tengeri utak szabadságát említeni.

Magával Kínával kapcsolatban az Egyesült Államok „nem hivatalos” hivatalos politikáját Robert Zoellick, a Világbank jelenlegi elnöke még amerikai külügyminiszter-helyettesként „a felelős részvényes koncepciójaként” jellemezte. Washingtonnak alapvetően abból kell kiindulnia, hogy az amerikai dominancia lehetetlenség Kelet-Ázsiában, Pekingnek pedig abból, hogy egy kínai dominancia hasonlóképpen lehetetlen a térségben. Egy amerikai–kínai konfliktusban mindkét fél vesztes lenne.

Első pillantásra paradox módon még Tajvan függetlenségének elutasításában is közös érdek fűzi össze az Egyesült Államokat és Kínát – igaz, nem ugyanazon okból. Washingtoni szempontból Tajpei függetlensége azt jelentené, hogy azt – annak minden terhével együtt – Amerikának kellene biztosítania. E függetlenség destabilizálná a térséget és a világgazdaságot is. A másik oldalon az amerikai regionális katonai jelenlét az, amely két szinten Kína érdekeit is szolgálja. Egyfelől az amerikai biztonsági ernyő szükségtelessé teszi a nagyobb arányú fegyverkezést egyes országokban, így legfőképpen Japánban, másfelől a Dél-Koreában állandósuló amerikai haderő az egyetlen, amelyet Kína adott esetben meg tudna támadni, hiszen a levegőben és a tengeren a kínai néphadsereg nincs egy súlycsoportban az amerikaival. Kína a maga részéről az utóbbi években erőteljes ellensúlyozási politikát kezdett, és Irántól kezdve Venezueláig szorgalmasan alakítja a kapcsolatait az Egyesült Államokkal valamilyen okból szem-

ben álló országokkal. Washington feltehetően még egy „fegyvert” fog kijátszani 2008-ban: a pekingi olimpia idején rengeteg amerikai beutazóra lehet számítani, akik közül biztosan lesznek olyanok is, akiket a versenyek mellett más dolgok, például az emberi jogok helyzete is érdekelni fog. Az amerikai belpolitikában jelen pillanatban a demokraták húzhatnak nagyobb hasznot az emberi jogok kérdéséből, amelyet különben Oroszországgal szemben is hangsúlyosabban vetnének fel, mint a Bush-kormány.

Lekötve és lehiggadva

A jelek szerint 2008 „alacsony intenzitású” év lesz az Egyesült Államok számára a nemzetbiztonság területén. A nagyhatalmak belpolitikai szempontból mind le lesznek kötve. Az Egyesült Államokban elnökválasztás lesz, Oroszországban ugyancsak, bár a sajátos orosz viszonyok miatt már tudni lehet, ki győz, de egy új hatalmi struktúra alakul ki, s ennek létrehozása energiákat emészt fel. Kína minden erejével azon lesz, hogy az olimpiai játékokat sikeresen meg tudja rendezni, és a nemzetközi kapcsolatait ennek fogja alárendelni.

Váratlan fordulatot a pakisztáni cseppfolyós helyzet, valamint egy nagyobb szabású terrorista akció hozhat, de talán az al-Káidának és a többi hasonló szervezetnek is megfelel a pillanatnyi helyzet, azaz az Egyesült Államok lassú katonai, politikai, gazdasági és kulturális térszűrése. Egy drámai akció a kívánttal ellentétes hatással járhat, amire egy egész világra kiterjedő, a mostaninál sokkal intenzívebb hajtóvadászat a terrorista csoportok ellen – valamint egy amerikai katonai beavatkozás az őket támogató vagy bújtató államban – lehet a válasz. Aligha valószínű, hogy ezt bárki is megkockáztatná. ■